

VAD STÅR PÅ SPEL FÖR AFGHANISTANS KVINNOR?

Juli 2021

SAK

Svenska
Afghanistankommittén

INNEHÅLL:

- 3-4. 20 år av framsteg – och en lång väg kvar att gå
- 5-8. Talibanernas syn på kvinnors rättigheter
- 9-10. Miljoner flickor har gått i skolan - men långt ifrån alla
- 11. "Jag vill ha friheten att fatta mina egna beslut": Tre Kabulstudenters förväntningar på framtiden
- 12. Kvinnor tar plats i arbetslivet
- 14. Tillgången till vård ökar – men inte för alla kvinnor
- 16-17. "Drömmer du om förändring måste du vara en del av den": Viceminister Hosna Jalil
- 18. Kvinnor i politiken
- 19-20. Våld i hemmet – utbrett och underrapporterat
- 21. Aktivister och journalister i skottlinjen
- 22-23. Jamila Afghani, aktivisten som stärker kvinnor med Koranen som redskap

Om rapporten

När de här texterna skrevs, under våren och sommaren 2021, pågick ännu en fredsprocess mellan talibanerna och regeringen. Rapporten beskriver kvinnornas situation före talibanernas maktövertagande i augusti 2021.

Svenska Afghanistankommittén, juli 2021

Research och text: Johanna Palmström och Cajsa Wikström

Omslagsbild: Fatimah Hussein

Statistik – ungefärlig i bästa fall

Statistiska uppgifter om Afghanistan är i bästa fall ungefärliga. Uppgifterna om befolkningsstorlek varierar mellan 30 och 40 miljoner, men de flesta uppskattningar är extrapoleringar från en bristfällig folkräkning som gjordes år 1978. Undersökningar där befolkningen är en variabel såsom inom utbildning och hälsa kan därför ha relativt stora felmarginaler. Den statistik som citeras i den här rapporten är den som SAK bedömer vara mest vedertagen inom respektive ämnesområde och som används inom det internationella samfundet.

20 år av framsteg – och en lång väg kvar att gå

Efter talibanregimens fall 2001 inleddes ett omfattande arbete för att förbättra kvinnors ställning. Tjugo år senare har stora framsteg gjorts. Men kvinnornas frihet är fortfarande starkt begränsad, framför allt på landsbygden.

Alla afghanska medborgare har enligt konstitutionen samma rättigheter och skyldigheter, och diskriminering är förbjuden. Afghanistan har också antagit FN:s kvinnokonvention som ytterligare stärker kvinnors ställning.

Men i verkligheten väger traditionella sociala normer ofta tyngre än lagens skrivningar. Vilka möjligheter en kvinna har styrs i hög grad av vilken familj och vilket lokalsamhälle hon lever i.

Talibanerna, som styrde Afghanistan mellan 1996 och 2001, är ökända för sitt förtryck av kvinnor. Men Orzala Nemat, kvinnorrättsaktivist och akademiker, påpekar att talibanerna inte är ensamma om att vilja inskränka kvinnors rättigheter.

– De begränsningar av kvinnors frihet som talibanerna formaliserade saknar motstycke, men det finns också starka konservativa element inom vårt samhälle. Det har skett en hel del förbättringar, men det finns fortfarande många skadliga traditionella sedvänjor, som barnäktenskap, säger Orzala Nemat.

Samtidigt ser hon att attityder har förändrats under de senaste 20 åren. Inte minst för att miljontals afghaner har levt som flyktingar i grannländerna Iran och Pakistan, där kvinnor har större frihet, och återvänt till Afghanistan med nya erfarenheter. En annan faktor är den ökade medvetenheten hos kvinnorna själva, säger Orzala Nemat. En utveckling som delvis drivits på av internationella biståndsprogram inriktade på att stärka kvinnor genom exempelvis utbildning och mikrolån.

Hur långt utvecklingen har kommit skiljer sig kraftigt mellan den mer konservativa landsbygden och städerna och även mellan olika regioner. Under lång tid har landsbygden, där majoriteten av befolkningen lever, varit missgynnad när resurser fördelats. Detta drabbar både män och kvinnor.

Shabnam Salehi, kommissionär för kvinnors rättigheter på Afghanistan Independent Human Rights Commission (AIHRC), menar att Afghanistan idag inte är jämförbart med situationen 2001. Bland framstegen nämner hon att miljoner flickor går i skolan, tusentals studerar på universitet, att mer än en femtedel av alla offentligt anställda är kvinnor¹, och att kvinnor innehar beslutsfattande positioner i parlamentet och ministerier. Men fortfarande återstår många svårigheter och hinder. Enligt Shabnam Salehi är bristen på säkerhet det största problemet. Det har effekter på många aspekter av kvinnors liv, såsom möjligheten att gå i skolan, arbeta och få sjukvård.

Efter säkerhetssituationen listar hon analfabetism, begränsad tillgång till rättssystemet, och brist på sjukvård som de största problemen. Samtliga dessa faktorer drabbar kvinnor på landsbygden hårdast.

¹ Statistik över antalet offentligt anställda, som enligt Världsbanken även innefattar lärare: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33209/Afghanistans-Development-Gains-Progress-and-Challenges.pdf?sequence=1&isAllowed=y> <https://documents1.worldbank.org/curated/es/225341531481888297/pdf/Afghanistan-Issues-Note-Managing-the-Civilian-Wage-Bill.pdf>

– Alla kvinnor kan drabbas av våld i hemmet och kränkningar av sina mänskliga rättigheter. Men det finns skillnader. Kvinnor i städerna kan höja sina röster, det finns många mediekanaler för dem, de har tillgång till rättssystemet och rättigheter. Men kvinnor på landsbygden lider brist på utbildning, de har inte tillgång till ordentlig sjukvård, och säkerheten är ett problem. De representeras av män och har inte politiska rättigheter, säger Shabnam Salehi.

Men Orzala Nemat poängterar att omfattande program för landsbygdsutveckling har gett resultat, och att den ökande medvetenheten hos kvinnorna är stark även på landsbygden.

– Kvinnor och flickor på landsbygden är mer medvetna och frispråkiga nu än vid någon annan tid i vår historia. Jag ser flickor som aldrig lämnat sina byar, som är fast beslutna att utbilda sig och jobba, eller till och med bli politiker. De lever under hot, kampen för att ta sig till skolan eller jobbet är en del av deras vardag. Varje gång en flicka blir trakasserad på gatan pressar fäder sina döttrar att stanna hemma. De får höra att det är för deras egen säkerhets skull, samma sak som talibanerna skulle säga. Striden de här flickorna utkämpar – de som känt smaken av frihet, av utbildning – det är sann frigörelse.

Trots de många utmaningar som kvarstår och oavsett talibanernas ökande inflytande, gör den kraft Orzala Nemat ser hos landets kvinnor henne hoppfull om framtiden.

– Vi har fortfarande en lång väg kvar att gå. Det krävs en ihärdig, kontinuerlig kamp, resurser och engagemang. Afghanska kvinnor är redo för det åtagandet, och det internationella samfundet har en moralisk skyldighet att stödja oss. Talibanerna har inget annat val än att acceptera den nya verkligheten.

Talibanernas syn på kvinnors rättigheter

Talibanerna uppger att de vill se en islamisk stat där kvinnors rättigheter skyddas i enlighet med religiösa principer och afghanska traditioner. Men de har varit vaga om detaljerna. Situationen för kvinnor i de områden som talibanerna kontrollerar ger en splittrad bild av vad som är att vänta om deras politiska inflytande stärks.

När talibanerna tog över makten i Afghanistan 1996 förbjöds kvinnor i princip att arbeta utanför hemmet, många flickskolor stängdes och den fruktade moralpolisen krävde att kvinnor bar det heltäckande plagget burka utanför hemmet.

Sedan talibanregimen störtades år 2001 har rörelsens ledarskap förändrat sin retorik vad gäller kvinnors rättigheter. I ett uttalande i juni 2021 upprepade Mulla Abdul Ghani Baradar, talibanernas chefsförhandlare i fredssamtalen, att talibanerna är fast beslutna att tillgodose alla medborgares rättigheter, oavsett om de är män eller kvinnor, i enlighet med Islams regelverk och det afghanska samhällets traditioner. Han sade också att det ska finnas möjligheter för kvinnor att arbeta och utbilda sig.²

Den tidigare chefsförhandlaren, Mulla Sher Muhammad Abbas Stanakzai, sade vid en konferens i Moskva 2019 att "islam har gett kvinnor alla grundläggande rättigheter, såsom företagande och ägande, arvsrätt, utbildning, arbete, att välja make, säkerhet, hälsa och rätt till ett gott liv." Han sade också att kvinnor kan väljas och ha höga politiska ämbeten - förutom statschef och ordförande i Högsta domstolen.

Men många ställer sig frågande till om talibanernas kvinnosyn verkligen har förändrats.

Thomas Ruttig, som jobbade för FN i Kabul under talibanregimen och som nu är en av cheferna för Afghanistan Analysts Network, menar att talibanernas policyändringar till stor del tycks drivas av politisk taktik snarare än fundamentala ideologiska förändringar.

"Talibanernas offentliga retorik i den här frågan (om kvinnors rättigheter) har förändrats avsevärt, men det är viktigt att notera att de inte har följt upp med konkreta praktiska steg för social och politisk inkludering av kvinnor i de områden de kontrollerar, utöver vissa förbättringar av flickors utbildning", skriver han i en essä för Combating Terrorism Center vid United States Military Academy.

Thomas Ruttig menar att man ska döma talibanerna efter deras handlingar snarare än deras uttalanden.

"Det är talande att kvinnor inte har någon aktiv roll inom talibanernas organiserade strukturer. Det finns inga kvinnor i deras förhandlingsteam i Doha och inga rapporter om aktivt kvinnligt engagemang i talibanernas parallella administration, än mindre vid frontlinjerna", skriver Thomas Ruttig.

Talibanerna kontrollerar mer än 100 distrikt och de har inrättat en administration som löper parallellt med den afghanska staten. De har också ett politiskt kontor i Doha, Qatar och ett råd i Quetta, Pakistan. Thomas Ruttig påpekar att talibanernas ledarskapsstruktur är sådan att policyändringar på den högsta nivån inte automatiskt resulterar i en förändrad strategi på marken.

Patricia Gossman, biträdande Asienchef för Human Rights Watch, ser talibanerna som ett allvarligt hot mot kvinnors rättigheter, men påpekar att det gäller även andra krafter i det afghanska samhället. Hon menar att frågan om huruvida talibanerna har förändrats är missriktad.

– Det som har förändrats är Afghanistan, främst på grund av förbättrade kommunikationsvägar, utbildning, hur medielandskapet omvandlats och samspelet med andra länder. Afghanistan var ganska isolerat på 1990-talet, säger hon.

² Taliban say committed to Afghan peace talks, want 'genuine Islamic system'
<https://www.reuters.com/article/uk-afghanistan-taliban-idUKKCN2DW04R>

Liksom alla andra parter i konflikten har talibanerna anpassat sig till de här förändringarna i varierande grad, enligt Patricia Gossman.

– De har mer kontakt med omvärlden och har sett hur viktigt det är att få internationellt erkännande. Men anledningen till att det finns en fredsprocess är inte att talibanerna har förändrats utan att de har varit mer framgångsrika på slagfältet och att USA vill dra sig tillbaka, säger hon.

Blandad syn på utbildning

Officiellt är talibanerna positivt inställda till att flickor går i skolan och accepterar att flickor och pojkar går i samma klass och undervisas av samma lärare upp till puberteten. Talibanernas centrala ledarskap menar också att det heller inte finns några hinder för att tonårsflickor går i skolan, så länge de undervisas i separata skolor med murar runt, av kvinnliga lärare, och eleverna kan ta sig till och från skolan under säkra former.

Men eftersom det råder stor brist både på skolbyggnader och kvinnliga lärare är kraven svåra att uppfylla. I praktiken avslutas de allra flesta flickors skolgång i talibankontrollerade områden någon gång mellan årskurs fyra och sex. Att flickor tas ur skolan när de når puberteten är dock inget unikt för talibankontrollerade områden – på landsbygden i Afghanistan går långt färre flickor än pojkar på högstadiet och gymnasiet.

Talibanernas förhållningssätt till yngre flickors utbildning varierar kraftigt i olika delar av landet och speglar bland annat lokala talibanledares hållning.³ I samtliga områden har talibanerna synpunkter på vad som lärs ut och sätter, om de vill, stopp för undervisning de ogillar.

Human Rights Watch (HRW) har undersökt situationen i några utvalda områden och dokumenterat tydliga skillnader. I talibankontrollerade områden i provinsen Kunduz fann HRW både låg- och mellanstadieskolor med flickor och pojkar och religiösa skolor, madraser, för flickor. I ett distrikt tilläts flickor att gå på ett flickhögstadium beläget i ett område som kontrolleras av den afghanska staten.

I provinsen Helmand är inställningen till flickors utbildning mer strikt. I majoriteten av de talibankontrollerade områdena hindrades flickor helt från att gå i skolan och i vissa delar fick de heller inte ta del av den religiösa undervisningen i madraser. Men det fanns samtidigt några platser där flickor deltog i så kallad bybaserad utbildning, där barn undervisas utan att särskilda skolbyggnader byggs.

Enligt HRW:s Patricia Gossman har vissa samhällen kunnat stå emot att tillgången till utbildning begränsas. Att flickor inte får gå i skolan är vanligast i konservativa områden där de heller inte gjorde det när staten hade kontrollen.

Svenska Afghanistankommittén (SAK) bedriver utbildning i talibankontrollerade områden i bland annat provinserna Wardak och Ghazni. Khalid Fahim, programchef för SAK i Kabul, säger att talibanerna generellt är mer öppna för bybaserad undervisning än reguljära skolor.

– Strategin är att tillhandahålla utbildning så nära barnen som det går. Säkerhetsmässigt är det mycket lättare för flickorna att komma till skolorna när de är bybaserade, berättar han.

Ju äldre flickorna blir desto mer ingriper talibanerna i deras utbildning, säger Khalid Fahim. De blir strängare när det gäller flickors klädsel, de kontrollerar lärarnas utbildning i religiösa frågor och de är selektiva i att tillåta manliga lärare. Äldre män föredras framför yngre.

³ “You Have No Right to Complain” – Education, Social Restrictions, and Justice in Taliban-Held Afghanistan <https://www.hrw.org/report/2020/06/30/you-have-no-right-complain/education-social-restrictions-and-justice-taliban-held#>

Att talibanerna utövar påtryckningar i lokalsamhällen som gör att föräldrar inte skickar sina döttrar till skolan är vanligare än direkta förbud eller att skolor stängs. Även där det finns undervisning som är öppen för tonårsflickor är antalet som deltar mycket lågt.

Talibanerna själva uppger att det är säkerhetssituationen och lokalbefolkningens inställning som styr flickors möjligheter att gå i skolan.

Det är uppenbart att talibanernas restriktioner begränsar flickors skolgång i Afghanistan. Men som framgår senare i den här rapporten är talibanernas agerande långt ifrån den enda förklaringen till att många afghanska flickor inte går i skolan.

“Idag säger (en talibanledare) att de tillåter flickor upp till årskurs sex, men imorgon, när någon annan kommer i stället, kanske han inte gillar flickors utbildning.”

Lärare i Wardak, intervjuad av Human Rights Watch

Begränsad rörelsefrihet

Precis som med möjligheten för flickor att gå i skolan varierar kvinnors rörelsefrihet lokalt, konstaterar Human Rights Watch i sin rapport där tre provinser jämförts. Det påverkar i hög grad kvinnors möjligheter att arbeta.

I talibankontrollerade områden i Helmand är det förbjudet för kvinnor att gå ut på egen hand. Restriktioner för kvinnor att röra sig fritt gäller även lärare och kvinnor inom vårddyrken. Det gör att sjukhusen i området har svårt att rekrytera kvalificerade kvinnor, vilket i sin tur begränsar kvinnors tillgång till hälso- och sjukvård.

I talibankontrollerade områden i Kunduz är situationen en annan och kvinnor kan lämna hemmet. I Wardak lämnar kvinnor på landsbygden ofta sina hem för att arbeta på åkrar, hämta vatten eller tvätta kläder. Talibanerna i Wardak har inte uttryckligen förbjudit kvinnor från att lämna hemmet, men den allmänna bilden är att det finns aktiviteter som kvinnor inte förväntas ägna sig åt, som exempelvis att gå till marknaden utan manligt sällskap. Det finns lokala exempel där talibanerna kräver att kvinnor bär burka när de rör sig utanför hemmet.

Talibanernas motstånd mot att kvinnor deltar i aktiviteter utanför hemmet märks i hur de ser på SAK:s yrkesutbildning för kvinnor. I talibankontrollerade områden tillåts program för att göra kvinnor ekonomiskt självförsörjande endast om arbetet kan utföras i hemmet, till exempel tvåtillverkning.

“När vi inte låter våra kvinnor jobba, vad är då nyttan med att studera? ... Kvinnor som går i skolan för att arbeta för regeringen eller NGO:er. Vi skulle inte låta dem göra det.”

Talibansoldat i Helmand, intervjuad av Human Rights Watch

Talibanernas domstolar

På många platser har talibanerna upprättat egna domstolar. Kvinnor har tillgång till dem. Men om de tillåts föra sin egen talan eller representeras av en manlig familjemedlem varierar.

De tvister kvinnor tar till de talibanska domstolarna rör vanligtvis egendom samt frågor om arv och skilsmässor. I en rapport från Overseas Development Institute intervjuades kvinnor som varit nöjda med utfallet i talibanernas domstolar. Kvinnorna tvivlar på att de skulle ha uppnått samma resultat i

de ordinarie domstolarna. I synnerhet upplevde de att de talibanska domstolarnas religiösa förankring gjorde skilsmässa mindre skambelagt.⁴

Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer behandlas i talibanska domstolar. Men i de flesta fall pressas parterna att i stället göra upp privat, vilket försämrar kvinnors möjlighet till upprättelse och rättvisa. Det här är ett mönster som känns igen från statliga domstolar där kvinnor uppmanas att söka medling i stället.

Samtidigt finns många exempel på hur talibanernas rättsskipning inneburit grova kränkningar av mänskliga rättigheter. Flera uppmärksammade fall under senare tid rör kvinnor som ansetts bryta mot talibanernas moralkod. Ett videoklipp av en kvinna i Herat som bestraffades med 40 piskrapp för att hon pratat med en man på telefon fick stor spridning och väckte ilska på sociala medier våren 2021. Under 2020 sköt talibaner ihjäl en 28-årig kvinna i hemmet och införde hennes tre barn efter att hon anklagats för att ha relationer utanför äktenskapet, ett fall som dokumenterades av FN-organet UNAMA.⁵

Talibanerna har också upprepade gånger anklagats för att hota och mörda kvinnor som tagit plats i yrkeslivet, som poliser, domare eller journalister. Talibanerna förnekar att de skulle vara skyldiga.

⁴ Overseas Development Institute, May 2020, <https://www.odi.org/publications/16914-rebel-rule-law-taliban-courts-west-and-north-west-afghanistan> sida 6-7

⁵ Afghanistan Protection of Civilians in Armed Conflict Annual Report 2020, UNAMA, 2021: https://unama.unmissions.org/sites/default/files/afghanistan_protection_of_civilians_report_2020_revs3.pdf

Miljoner flickor har gått i skolan - men långt ifrån alla

Under talibantiden gick mycket få av Afghanistans flickor i skolan. Nu är situationen radikalt annorlunda, men fortfarande saknar alltför många flickor tillgång till utbildning.

Krig, fattigdom och patriarkala normer gjorde redan före talibanstyret att de flesta flickor på landsbygden i Afghanistan inte gick i skolan. När talibanerna kom till makten stängdes flickskolor i städerna. Den enda undervisning flickor kunde få var den som ett fåtal biståndsorganisationer, däribland Svenska Afghanistankommittén (SAK) och trotsiga afghanska kvinnor tillhandahöll i skymundan. Sedan talibanerna störtades 2001 har utbildningssystemet kontinuerligt byggts ut och särskilda satsningar har gjorts på flickors och kvinnors utbildning.

Statistiken över hur många av Afghanistans barn som går i skolan är mycket osäker. Enligt Unicef:s uppskattningar gick strax över hälften, 53 procent, av alla flickor i låg- och mellanstadieåldern och 73 procent av pojkarna i skolan år 2015.⁶ Både tillgången till utbildning och attityder till flickors skolgång varierar starkt mellan landsbygd och städer och från provins till provins. I Uruzgan, en av landets fattigaste provinser, går endast 1,5 procent av flickorna i skolan, enligt officiell statistik.⁷

Officiellt råder skolplikt för alla barn till och med årskurs nio, när barnen vanligtvis är 14 år. Men i praktiken går bara en mindre andel flickor i skolan när de nått puberteten, vilket brukar motsvara sjätte klass. Många tas ur skolan när deras familjer anser att de är redo att gifta sig. Sjutton procent av flickorna är gifta innan de fyller 15, enligt Unicef.⁸

I områden som talibanerna kontrollerar begränsar de flickors utbildning i olika hög grad. (Se sida xx.)

Bristen på grundläggande infrastruktur som skolbyggnader sätter också stopp för många flickors utbildning. Om det saknas rent vatten och toaletter där de kan byta mensskydd kan äldre flickor helt enkelt inte gå i skolan.

Ytterligare ett problem är bristen på kvinnliga lärare. Acceptansen för att flickor går i skolan är högre om flickor och pojkar undervisas separat, och flickorna endast har kvinnliga lärare. 2018–2019 var ungefär en tredjedel av alla lärare kvinnor, enligt officiell afghansk statistik. I flera provinser utgjorde kvinnor mindre än tio procent av lärarkåren.⁹

Bristande säkerhet är också ett hinder då föräldrar är oroliga för att deras döttrar ska drabbas av våld eller trakasserier på väg till skolan. Attacken som riktades mot skolflickor i Kabul i maj 2021 är en dyster påminnelse om att det finns krafter i Afghanistan som vill sätta stopp för den positiva utvecklingen inom utbildningssektorn. Minst 85 människor, de flesta av dem tonårsflickor, dödades då i en serie av explosioner i området Dasht-e-Barchi.

⁶ <https://www.unicef.org/afghanistan/education>
<https://data.unicef.org/country/afg/>

⁷ Income and Expenditure & Labor Force survey 2020 (IE&LFS 2020) is the first survey conducted by the National Statistics and Information Authority (NSIA)
<https://www.unicef.org/afghanistan/education>

⁹ SIGAR-rapporten Support for Gender Equality: Lessons from the U.S. Experience in Afghanistan, 2021:
<https://www.sigar.mil/pdf/lessonslearned/SIGAR-21-18-LL.pdf>
som i sin tur hänvisar till: Government of Afghanistan, National Statistics and Information Authority, Afghanistan Statistical Yearbook: 2018–2019, issue no. 40, July 2019, p. 55.

Trots de stora utmaningar som kvarstår finns ändå ljusglimtar. Asia Foundations opinionsundersökningar visar att det finns ett brett stöd i befolkningen för flickors utbildning. 87 procent svarar att kvinnor och män ska ha samma möjligheter till utbildning.¹⁰

En modell som använts för att fler flickor på landsbygden ska få utbildning är så kallad bybaserad utbildning, som SAK och andra organisationer driver i avlägsna byar där skolbyggnader saknas. Enklare lokaler hemma hos en byäldste eller lärare kan användas som klassrum, ibland också moskéer eller tält. Det ger framför allt många flickor som är för små för att kunna ta sig till en skola utanför byn möjlighet att få utbildning.

Andelen analfabeter minskar och för första gången i landets historia växer nu en generation fram som kan läsa och skriva. 43 procent av den afghanska befolkningen var läskunnig år 2018, enligt Världsbankens uppskattningar. Det är en ökning med 12 procentenheter sedan 2011, och i den yngre befolkningen är läskunnigheten högre. I åldern 15-24 år kunde 56 procent av kvinnorna och 74 procent av männen läsa.¹¹

Antalet kvinnor som studerar på universitet ökar också. Omkring en tredjedel av landets studenter är kvinnor, enligt ministeriet för högre utbildning.¹²¹³ På senare år har en rad initiativ tagits för att öka kvinnors tillgång till högre utbildning, som att bygga fler studentboenden för kvinnor samt erbjuda transport till campus och kostnadsfria förberedelsekurser inför intagningsprov.

Vad gör SAK?

SAK har bedrivit utbildning för flickor och pojkar i Afghanistan sedan 1980-talet. År 2020 gick 104 000 elever i SAK:s skolor, nästan 60 procent av dem flickor. 4 200 barn med funktionsnedsättning gick under året i SAK:s förberedande utbildning. SAK driver också lärarutbildning för att stärka tillgången till kvinnliga lärare.

¹⁰ https://asiafoundation.org/wp-content/uploads/2019/12/2019_Afghan_Survey_Full-Report.pdf

¹¹ <https://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.LITR.MA.ZS?end=2018&locations=AF&start=1979&view=char>
<https://www.ceicdata.com/en/afghanistan/education-statistics/af-literacy-rate-youth--of-people-age-1524>

¹² <https://www.usaid.gov/afghanistan/education#:~:text=Over%209%20million%20children%20are,Afghan%20Ministry%20of%20Higher%20Education.>

¹³ <https://blogs.worldbank.org/endpovertyinsouthasia/leadership-pathways-afghan-women-civil-service>

“Jag vill ha friheten att fatta mina egna beslut”

Tre unga Kabulstudenter delar med sig av sina förväntningar på framtiden.

Text: Sharif Safi

Zainab Zafarkhel, studerar statsvetenskap

Afghanska kvinnor möter många restriktioner och utmaningar, både inom familjer och i samhället. Brist på utbildning och jobbmöjligheter, sociala tabun för kvinnor som ses som underlägsna män, ingen frihet att klä sig som man vill, trakasserier och begränsad yttrandefrihet. Ändå har det gjorts många framsteg sedan 2001, särskilt i städer.

Jag är optimistisk och hoppfull att det ska bli fred. Men med tanke på de mörka erfarenheterna från talibanernas styre är jag rädd att framgångarna och de relativa friheter vi har kommer att offras som en eftergift till talibanerna om en politisk uppgörelse nås.

Jag vill studera för att kunna skapa en ljusare framtid, inte bara för mig själv utan också för mitt land. Jag hoppas kunna bli parlamentsledamot i framtiden eller ha makt i någon annan position så att jag kan försvara alla afghaners rättigheter, både mäns och kvinnors.

Jameela Osyaan, studerar datavetenskap

Afghanska kvinnor har väldigt begränsade möjligheter till utbildning och karriär. De möjligheter som ges är för symboliska, oavsett om det handlar om politiskt deltagande, plats i regeringen eller något annat område. Mer måste göras.

Fredsprocessen innebär både möjligheter och risker. Till exempel tillät min familj mig inte att studera journalistik, vilket har varit min dröm, på grund av den senaste tidens riktade attacker och den höga nivån av hot mot journalister. Trots all osäkerhet är jag säker på att afghanska kvinnor kommer att hitta en väg framåt, även om våra möjligheter begränsas. Jag hoppas bara att de relativa friheter vi har inte tas ifrån oss om det blir ett fredsavtal med talibanerna.

Jag vill studera och arbeta för att bli en självständig kvinna. Jag vill inte begränsas av sociala tabun. Jag vill ha friheten att fatta mina egna beslut. Efter examen vill jag etablera digitala teknikhubbar för kvinnor.

Zahra Malikzada, studerar medicin

Som tjej i huvudstaden har jag haft turen att kunna studera och arbeta. Min familj stöder mig. Jag föreställer mig en positiv utveckling för afghanska kvinnor framöver. På vårt universitet går även gifta kvinnor, som har mycket ansvar hemma. De har med sig sina små barn på lektionerna. En del av dem är gravida, men ändå vill de inte ge upp sin utbildning. Den nivån av motståndskraft och viljan att få utbildning ger mig hopp om att afghanska kvinnor inte kan tystas längre. Jag är säker på att med fred kommer det att finnas många fler möjligheter för kvinnor att visa vad de går för och att arbeta tillsammans med män.

När jag har avslutat mina studier planerar jag att inrätta ett sjukhus för kvinnor och barn. De har drabbats så hårt av årtionden av krig och konflikt. De behöver mer uppmärksamhet, vård och stöd, både från afghanerna själva och från det internationella samfundet.

Kvinnor tar plats i arbetslivet

I takt med att utbildningsnivån stiger ökar också andelen kvinnor som förvärvsarbetar i Afghanistan. Allt fler kvinnor startar företag. Men de allra flesta kvinnor är beroende av en man för sin försörjning.

Knappt en av fyra kvinnor lönearbetar, jämfört med tre av fyra män, enligt Världsbankens uppskattningar. Uppfattningen att kvinnans plats är hemmet, med ansvar för barn och hushåll, är utbredd. Brist på utbildning och arbetstillfällen spelar också in. Arbetslösheten i landet är hög både bland män och kvinnor och den har ökat ytterligare under coronapandemin.

20 procent av alla offentligt anställda är kvinnor. Många av dem arbetar som lärare. Inom tillverkningsindustrin dominerar kvinnor, särskilt vad gäller mattvävning och sömnad.

Manizha Wafeq, ordförande för Afghan Women Chamber of Commerce and Industry, säger att andelen kvinnor som utför inkomstbringande arbete är mycket högre än vad som redovisas i statistiken.

– I många år har kvinnor stått för majoriteten av produktionen av våra stora exportvaror, som mattor, saffran och rensning av den torkade frukten och nötterna som vi exporterar för miljoner dollar årligen. Men tyvärr får många ingen inkomst från det arbete de utför. Ofta är manliga familjemedlemmar mellanhänder och säljer produkterna. För att kvinnor ska bli ekonomiskt självständiga måste de få tillgång till och kontrollera sina inkomster, säger Manizha Wafeq.

Hon konstaterar att egen försörjning spelar en viktig roll för att förbättra kvinnors status i samhället.

– Ekonomisk självständighet ger en kvinna makten att påverka sin situation. Alla vi som arbetar, som har en inkomst, vi ser hur annorlunda vi behandlas i familjen och sedan i samhället, och hur våra röster blir hörda, fortsätter Manizha Wafeq.

I sitt arbete ser hon tydliga tecken på att de negativa attityderna mot kvinnor som arbetar utanför hemmet är på väg att luckras upp.

– 2002 fanns knappt några kvinnliga företagare. Idag finns det minst 2 471 formella företag som ägs och drivs av kvinnor och uppskattningsvis över 54 500 informella. Av de formella företagen finns hälften i mansdominerade sektorer, som IT, media och bygg. Vi ser män som stöttar kvinnor som jobbar eftersom de ser hur kvinnornas arbete gynnar deras samhällen. Det går långsamt, men mycket har förändrats.

Vad gör Svenska Afghanistankommittén?

SAK driver olika projekt för att främja kvinnors självförsörjning. Bland annat genom yrkesutbildning där kvinnor till exempel utbildas i sömnad, att tillverka tvål eller baka. SAK stödjer sparforeningar där medlemmarna sparar pengar tillsammans och ger lån till dem som vill starta ett eget företag.

Zala Zazai, polisofficer, Kabul

Jag blev polis för att jag vill arbeta med kvinnors rättigheter och stötta kvinnor. Alltför ofta i Afghanistan blir kvinnor fråntagna sina rättigheter och när vi höjer våra röster tystas vi av män. Med kvinnor i poliskåren kan vi hjälpa kvinnor bättre. Jag hanterar alla möjliga sorters fall: våld mot kvinnor, mord och rån

När jag bestämde mig för att jag ville bli polis sade min familj att det inte var ett bra yrke för kvinnor. Så småningom accepterade min mamma mitt val och nu är min syster också polis. Mina föräldrar är skilda och min pappa och andra släktingar har fortfarande inte accepterat mitt yrkesval.

Jag har mött stort motstånd inom polisen. Jag blev först anställd i en chefsposition i provinsen Khost och det var många som inte uppskattade det. Många män tycker inte att kvinnor ska arbeta som poliser.

Situationen i Afghanistan just nu är väldigt oroande. Oavsett om det blir fred eller mer krig kommer kvinnor att ha det svårt. Vi vill inte att våra rättigheter ska gå förlorade i fredsprocessen. Jag tror att vi kommer att förlora våra rättigheter, som rätten att studera och arbeta.

Om talibanerna kommer tillbaka kommer jag inte att ha ett jobb inom polisen, de kommer inte att acceptera mig. Jag vill att en kvinnlig polis ska vara med i fredsprocessen och tala med talibanerna om våra rättigheter.

Tillgången till vård ökar – men inte för alla kvinnor

Med hjälp av internationellt bistånd har Afghanistans sjukvårdssystem byggts ut betydligt de senaste 20 åren. Investeringarna har gett resultat. Medellivslängden har ökat och mödradödligheten har minskat. Men fortfarande saknar många på landsbygden tillgång till adekvat sjukvård.

Den utbyggda hälso- och sjukvården har resulterat i kraftigt minskad mödradödlighet. 2002 dog 1 390 kvinnor per 100 000 födselar, jämfört med 638 kvinnor år 2017, enligt Världsbanken.¹⁴ Antalet barnmorskor har flerdubblats under tidsperioden.¹⁵ Nästan 60 procent av alla gravida kvinnor i Afghanistan har numera tillgång till mödravård jämfört med endast 14 procent 2003, enligt Världsbanken.¹⁶ Mödradödligheten är dock fortfarande skyhögt i en internationell jämförelse. I Sverige dör exempelvis fyra kvinnor per 100 000 födselar.

Ett stort problem är att tillgången till vård är ojämnt fördelad mellan stad och landsbygd. Studier har visat att dödligheten i samband med graviditet eller förlossning är fyra gånger högre på landsbygden än i storstäderna, och mer än 90 procent av de som dog var analfabeter.^{17 18}

Världshälsoorganisationen rapporterade 2018 att 87 procent av befolkningen behöver färdas mindre än två timmar från hemmet för att få sjukvård. Men kvantiteten säger inte allt om tillgången till vård. Fortfarande hindrar kostnader för undersökningar, läkemedel, och transport många från att få den vård de behöver, konstaterar Läkare Utan Gränser.¹⁹ Säkerhetsproblem gör det också svårt för många människor på landsbygden att uppsöka sjukvård, även om de inte bor så långt från en klinik. Brist på kvinnlig vårdpersonal är ytterligare ett problem. Många kvinnor kan inte uppsöka läkare utan tillstånd och sällskap av en manlig familjemedlem. Det gäller även mödravården, inklusive besök för att få preventivmedel.

Trots de många utmaningar som finns är det tydligt att sjukvården förbättrats avsevärt och det återspeglas i den ökade medellivslängden. År 2001 var den förväntade livslängden vid födseln i Afghanistan i genomsnitt 58 år för kvinnor och 55 år för män enligt Världsbankens uppskattningar. 2018 var motsvarande siffra 66 år för kvinnor och 63 år för män.²⁰

Vad gör Svenska Afghanistankommittén?

SAK ansvarar för all offentlig sjukvård i provinsen Wardak. Under 2020 registrerades 1,7 miljoner besök vid SAK:s sjukhus och kliniker. 55 procent av dem gjordes av kvinnor. Under 2020 assisterade SAK:s personal cirka 17 800 förlossningar. SAK utbildar sjuksköterskor och barnmorskor för att fler kvinnor ska få tillgång till sjukvård och trygg mödravård.

¹⁴ Maternal mortality ratio (modeled estimate, per 100,000 live births) - Afghanistan

<https://data.worldbank.org/indicator/SH.STA.MMRT?locations=AF>

¹⁵ SIGAR-rapporten Support for Gender Equality: Lessons from the U.S. Experience in Afghanistan, 2021:

<https://www.sigar.mil/pdf/lessonslearned/SIGAR-21-18-LL.pdf> som hänvisar till publicerade forskningsartiklar.

¹⁶ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.STA.BRTC.ZS?locations=AF>

¹⁷ SIGAR-rapporten Support for Gender Equality: Lessons from the U.S. Experience in Afghanistan, 2021 som hänvisar till publicerade forskningsartiklar.

¹⁸ Ibid

¹⁹ https://www.doctorswithoutborders.org/sites/default/files/documents/MSF_Afghanistan_report.pdf

²⁰ Life expectancy at birth, World Bank:

<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.FE.IN?end=2018&locations=AF&start=1960&view=chart>

Juli 2021 – Vad står på spel för Afghanistans kvinnor?

Orainab Fazli, Hesa-e-Awal Behsood, Wardakprovinsen

Examinerad från Svenska Afghanistankommitténs sjuksköterskeutbildning 2020

Jag bestämde mig för att studera till sjuksköterska eftersom det finns många hälsoproblem i området där jag bor och brist på vårdpersonal. Under vintern och snöperioden är vägarna till kliniker och sjukhus blockerade. Kliniken som finns i vår by kan inte tillhandahålla avancerad hälso- och sjukvård. Det gör att kvinnor och barn som blir allvarligt sjuka blir kvar hemma. I värsta fall dör de eftersom de inte kan ta sig till ett sjukhus. Jag vill ändra på detta. Det måste finnas någon i vårt eget område som kan erbjuda hälso- och sjukvård till kvinnor och barn hela året, även på vintern.

“Drömmer du om förändring måste du vara en del av den”

Som 26-åring hamnade Hosna Jalil i rampljuset som första kvinna på en tung säkerhetspost på inrikesministeriet. Tiden där blev en kamp för erkännande i en starkt mansdominerad miljö. Hon menar att attityder, både hos kvinnor och män, är det som främst håller kvinnor tillbaka.

Att arbeta inom statsförvaltningen var inte ett självklart val för Hosna Jalil. Som liten flicka växte hon upp under talibanregimen i provinsen Ghazni, där hon under en tid fick utbildning genom Svenska Afghanistankommittén. Då var hennes dröm att bli kirurg.

– Under talibanernas styre var det det enda sättet för en kvinna att få arbeta utanför hemmet och ha en yrkeskarriär. Det var därför jag ville bli läkare, precis som min mamma var. När jag var nio och talibanerna störtades öppnade skolor för flickor igen, som tur var, och jag kunde drömma om andra yrkesvägar också, säger hon.

När det blev dags för universitetsstudier föll valet på företagsekonomi och så småningom blev en tjänst som ekonomisk sakkunnig i presidentens stab hennes väg in i maktens korridorer. Det som fick henne att lämna den privata sektorn var behovet hon såg av förändring i sitt land.

– Drömmer du om förändring måste du vara en del av den. Och det bästa sättet att driva igenom förändringar i Afghanistan är att vara en del av statsapparaten, förklarar hon.

– Det finns så mycket som måste förbättras.

I hennes ansvarsområden som biträdande minister på inrikesministeriet ingick reform av poliskåren, inklusive ökad rekrytering av kvinnor. Enligt en rapport från det amerikanska kontrollorganet för Afghanistans återuppbyggnad, SIGAR, var endast 3,3 procent av de uniformerade poliserna kvinnor 2020. Sociala normer hindrar kvinnor från att bli del av säkerhetsstyrkorna, där den afghanska polisen ingår. Samma normer påverkade också hur Hosna Jalil behandlades på ministeriet.

– Jag blev ignorerad och jag var tvungen att kämpa för allt, varenda minut av dagen. Jag hamnade i rubrikerna på sociala medier och ibland nationella medier på ett negativt sätt. Om en stor attack skedde någonstans i landet kunde det finnas en bild av mig och ett uttalande om att det finns en inkompetent, oerfaren ung kvinna som arbetar på inrikesministeriet, berättar hon.

Hosna Jalil är övertygad om att hennes kön var den främsta anledningen till hur hon behandlades, förutom att hon var ung och civil i en militär miljö. Hon fick höra att det inte var lämpligt för henne som kvinna att resa till andra delar av landet, men hon besökte trots det dussintals provinser.

När hon ser tillbaka på sin första tid på inrikesministeriet minns hon hur mycket av den hårda kritiken som kom från andra kvinnor. Enligt Hosna Jalil börjar de hinder som finns för kvinnor i Afghanistan med deras attityder till sig själva.

– Kvinnors självförtroende och självkänsla har tagits ifrån dem i många, många år. Om en kvinna utnämns till en hög position eller tar initiativ i den privata sektorn kommer den första kritiken att vara från kvinnor, eftersom de inte tror på sig själva. De tänker: "Jag kan inte göra det, hur kan hon då göra det?" Den största barriären är deras egen inställning till sig själva, den stänger ner hela deras förmåga och motivation. De tror att de är födda för att tjäna män, säger hon.

– Jag har också fått höra det. När jag var tonåring fick jag många propåer att gifta mig. Min mormor, en underbar kvinna, sa “gå på universitet, få din utbildning, men du måste gifta dig och du borde gifta dig före 20”. Sådan är mentaliteten.

Hosna Jalil pekar också på bristande tillgång till utbildning och mäns misstro mot kvinnors förmåga som faktorer som håller kvinnor tillbaka. Dessutom finns ansvaret för familjen ständigt där som en extra börda. I en studie av UN Women svarade kvinnor i Afghanistan att de lade cirka 11,4 timmar om dagen på att ta hand om hem och familj. Motsvarande siffra för män var 2,8 timmar.²¹

– Om du tittar på ett afghanskt hushåll utförs majoriteten av arbetet av kvinnor, oftast gör mannen bokstavligen ingenting. Och i yrkeslivet måste en kvinna arbeta extra timmar för att visa vad hon går för, kvaliteten på hennes arbete måste vara högre än männens. Det är väldigt orättvist, men för nästa generations skull måste vi visa vad vi går för, vi måste kämpa, säger hon.

Hon beskriver dagens Afghanistan som ett helt annat land för kvinnor jämfört med för 20 år sedan, men hon är långt ifrån nöjd. Och hon fruktar att utgången av fredsprocessen kan bromsa den positiva utvecklingen som skett.

– Om vi går vidare med ett maktodelningsavtal med talibanerna inom republikens struktur kan det bli några bakslag. Inte när det gäller kärnvärdena, men utvecklingen kommer att sakta ner eftersom talibanerna kommer att finnas med och förhandla om varje detalj för kvinnor i Afghanistan, med utbildning som första steg. Och de skulle införa sharia som tyvärr är öppen för olika tolkningar, säger hon.

Ett problem som hon ser är att talibanerna inte har redogjort för detaljerna i sina planer för kvinnor och bara sagt att de respekterar kvinnors rättigheter enligt islamiska värderingar.

– Innebär dessa islamiska värden att ha på sig en sjal, då har jag inget emot det. Eller betyder det att jag inte har rätt till utbildning, liksom jag inte hade under deras regim? Eller att en änka utan en man i hushållet inte får röra sig två meter utanför sitt hem för att köpa mat till sina barn?

– Vi måste nå ett fredsavtal med dem efter 20 år av strider. Det sker bombningar dagligen, vi förlorar studenter, vi förlorar humankapital när utbildade människor flyr från Afghanistan. Men vi måste behålla statens struktur. Det bästa scenariot vore att talibanerna integreras i den befintliga strukturen utan att förändra de professionella institutioner som vi lagt årtal på att bygga upp. Det måste slutas avtal nedpräntade på papper som alla enas om.

Efter två år på inrikesministeriet blev Hosna Jalil fråntagen sina ansvarsområden och mot sin vilja förflyttad till en rådgivande funktion som hon inte accepterade. Efter en kort tid som biträdande minister på kvinnoministeriet sade hon upp sig för att studera terrorismbekämpning vid en försvarshögskola i USA.

Oavsett vad som händer i framtiden och vad som blir hennes nästa steg i karriären kommer Hosna Jalil att fortsätta kämpa för kvinnors rättigheter. Hennes motivation är kraften hon ser hos de afghanska kvinnorna.

– Trots alla svårigheter jobbar kvinnor hårt för att uppnå det de vill. Kvinnorna utgör 51 procent av landets humankapital. Vi behöver dem för att kunna utveckla vårt land.

²¹ https://asiapacific.unwomen.org/-/media/field%20office%20eseasia/docs/publications/2021/05/af-the-telling-nature-of-time_220421-r02.pdf?la=en&vs=5017

Kvinnor i politiken

Tack vare kvotering är var fjärde ledamot i parlamentet kvinna. Kvinnor har också beretts plats i lokala maktstrukturer. Men trots relativt hög representation på pappret krävs fler åtgärder för att ge kvinnor reellt inflytande.

Kvinnors politiska inflytande är säkrat i Afghanistans konstitution. Den garanterar kvinnor minst 27 procent av platserna i parlamentet och minst 25 procent i provinsernas politiska församlingar.¹ Men trots detta finns betydande hinder för att kvinnor ska få verkligt inflytande. Många kvinnor i maktpositioner vittnar om våld och trakasserier, att de motarbetas av män och att de inte tas på allvar. I president Ashraf Ghani's regering var endast fyra av 23 ministrar kvinnor i juni 2021.

På lokal nivå är kvinnors representation högre. Hösten 2020 utfärdade presidenten ett dekret om att alla 34 provinser ska utse en kvinnlig biträdande guvernör. I landets lokala utvecklingsråd är hälften av medlemmarna kvinnor, vilket är ett krav. De demokratiskt valda råden ingår i ett landsbygdsutvecklingsprogram som finansieras av internationella givare, däribland Sverige. Trots kvoteringen är kvinnors inflytande i råden i praktiken inte i paritet med männen.

I den afghanska statens delegation i samtalen med talibanerna är fyra av de 21 förhandlarna kvinnor. Talibanernas delegation består av enbart män.

Vad gör Svenska Afghanistankommittén?

SAK stödjer fler än 900 lokala utvecklingsråd. Stödet kan gå till att bygga en skola eller gräva en vattenbrunn, beroende på vad byrådet beslutar. SAK verkar för att kvinnornas inflytande i råden ska stärkas så att även kvinnors behov tas i beaktning.

Våld i hemmet – utbrett och underrapporterat

Afghanska kvinnor lever farligt, inte bara på grund av konflikten och bristande hälsovård. Våld i hemmet är utbrett och blir sällan föremål för rättslig prövning, trots att det är kriminaliserat.

När känner sig kvinnor i Afghanistan trygga? Najia Nasim, verkställande direktör för organisationen *Women For Afghan Women (WAW)* som bland annat driver ett totalt skyddade boenden i Kabul-området och i norra Afghanistan, säger att hon för närvarande inte vet när det skulle vara.

– Det är krig och stridigheter överallt. Jag kan inte nämna någon plats där kvinnor kan känna sig trygga, säger Najia Nasim.

Förutom säkerhetsläget menar hon att de starkt patriarkala traditionella föreställningar som fortfarande lever kvar i vissa områden i landet är ett hot mot kvinnors rättigheter.

– Vi ser barnnäktenskap där flickor som är nio, tio, tolv år gamla blir bortlovade för att lösa vuxnas konflikter. Man offerar sina döttrar till den andra parten i konflikten, säger Najia Nasim.

2019 sökte sig sammanlagt 2 482 kvinnor och barn till WAW:s skyddade boenden.

Det finns inga säkra statistiska källor för hur utbrett mäns våld mot kvinnor är i Afghanistan. Organisationer som arbetar med frågorna menar att allt från misshandel till våldtäkt och barn- och tvångsäktenskap är underrapporterat. 2015 ställdes frågor om våld i hemmet i en rikstäckande hälsoundersökning.²² Drygt hälften av de gifta kvinnorna svarade att de utsatts för fysiskt våld av sin man. 80 procent av kvinnorna och 72 procent av männen ansåg att mannen har rätt att slå sin fru under vissa omständigheter.

Att arbeta mot mäns våld i Afghanistan är ingen enkel uppgift. Exempelvis betraktades skyddade boenden tidigare ofta som något som var till för prostituerade, vilket är oerhört stigmatiserande i Afghanistan. Därför arbetar WAW mycket med att vinna förtroende för sin verksamhet lokalt. Kvinnliga anställda söker kontakt med kvinnor i lokalsamhället och manliga med män. WAW:s anställda är också utbildade i islamisk lag och arbetar gentemot religiösa ledare för att nå acceptans. Men många av WAW:s anställda vågar inte berätta var de jobbar av rädsla för hot och våld.

Mäns våld mot kvinnor i olika former är kriminaliserat i Afghanistan i enlighet med lagen om att utplåna våld mot kvinnor från 2009. Men kvinnor som utsätts för våld får sällan upprättelse.

En orsak till att få fall leder till någon påföljd är att polisen många gånger rekommenderar brottsoffer privat medling i stället för att anmäla. En annan förklaring till att så få kvinnor får upprättelse är att våld mot kvinnor inte faller under allmänt åtal i Afghanistan. Det innebär att om brottsoffret drar tillbaka sin anmälan läggs förundersökningen ner.

Shabnam Salehi, kommissionär för kvinnors rättigheter på Afghanistan Independent Human Rights Commission (AIHRC), har mött många kvinnor som dragit tillbaka sina anmälningar.

– När jag frågar varför kan de säga: "Jag har barn. Min man sa att om jag driver det här vidare får jag aldrig mer träffa mina barn." Eller: "Jag kan inte läsa, jag har inte tillräckligt god utbildning och inget jobb, så jag måste fortsätta leva med min man", säger Shabnam Salehi.

För att lagens skrivningar om förbud mot mäns våld ska få genomslag också i praktiken menar Shabnam Salehi att det krävs en handlingsplan. Dessutom menar hon att domarnas inställning är avgörande.

– Vissa domare har en mentalitet som är helt emot kvinnor och de är inte villiga att fatta beslut i enlighet med lagar som är till fördel för kvinnor, säger Shabnam Salehi.

²² 2015 Afghanistan Demographic and Health Survey: <https://dhsprogram.com/pubs/pdf/FR323/FR323.pdf> page 255, 277

En annan nyckelåtgärd för att fler kvinnor ska få upprättelse är enligt Shabnam Salehi fler försvarsadvokater, särskilt kvinnliga, och ökad kännedom om vad lagen om våld mot kvinnor innebär.

– Vi behöver välutbildade kvinnor som känner till rättssystemet och lagarna, säger hon.

Najia Nasim kände länge hopp om framtiden för kvinnor i Afghanistan. Men det hoppet har hon förlorat på grund av att den väpnade konflikten inte avtar och att de riktade attackerna mot kvinnor ökar.

– Situationen vi är i nu är väldigt svår. När vi lämnar våra hem är vi rädda, när vi går till jobbet är vi rädda och när vi kommer hem är vi rädda. Kvinnor är rädda och stressade dygnet runt, säger Najia Nasim.

Fakta: Få anmälningar leder till fällande dom

Under perioden september 2018 till februari 2020 följde FN-organet UNAMA 303 anmälda fall av våld mot kvinnor. Hälften av dem nådde domstol, men få straff utdömdes.²³

Exempelvis var det enbart ett av de 16 fall som gällde barnäktenskap som slutade med fällande dom. I ett fall hade två män gift sig med varandras 13-14-åriga döttrar. När flickorna och deras mammor drog tillbaka anmälan om barn- och tvångsäktenskap släpptes männen.

Våldtäkt anmäls sällan och när det sker riskerar brottsoffren att utsättas för kränkande behandling. Vissa våldtäktsoffer har tvingats genomgå så kallade "oskuldstester", som trots att de saknar evidens är tillåtna med domstolsbeslut och kvinnans samtycke. Under 2020 krävde en mängd organisationer från det afghanska civilsamhället att oskuldstester skulle förbjudas. Det händer också att kvinnor och flickor som blivit våldtagna i stället själva har blivit åtalade för utomäktenskapliga sexuella relationer.

I rättsväsendet märks också att hederskulturen fortfarande är stark i landet. I Afghanistan döms gärningsmännen vid mord med hedersmotiv till lägre straff jämfört med andra mord, trots att hedersmotiv sedan 2018 enligt lagen inte längre anses vara en förmildrande omständighet.

Fakta: Barnäktenskap

Den tillåtna åldern för giftermål är 16 år för flickor och 18 år för män i Afghanistan. Flickor kan gifta sig som 15-åringar med tillåtelse från sin vårdnadshavare eller en domstol. Omkring en tredjedel av alla flickor är gifta innan de fyller 18, enligt en sammanställning Unicef gjort av tillgänglig data.²⁴ Sjutton procent av flickorna är gifta innan de fyller 15, enligt Unicef.²⁵

Vad gör SAK?

I SAK:s arbete för att stärka kvinnors rättigheter ingår arbete mot mäns våld mot kvinnor. Framst sker det arbetet genom initiativ för att förändra attityder. Män i olika åldrar utbildas i frågor som rör jämställdhet och föreläser sedan för andra män. Religiösa ledare involveras för att informera om att våld mot kvinnor strider både mot islam och mot lagen i Afghanistan.

²³ https://www.ohchr.org/Documents/Countries/AF/UNAMA_OHCHR_Violence_Women.pdf

²⁴ Child Marriage in Afghanistan. Changing the narrative July 2018
<https://www.unicef.org/afghanistan/reports/child-marriage-afghanistan>
<https://www.unicef.org/afghanistan/education>

Aktivister och journalister i skottlinjen

Det senaste året har antalet attacker där offren väljs ut på förhand, exempelvis utifrån yrke, etnicitet eller åsikt, ökat kraftigt i Afghanistan. Attackerna sprider skräck bland journalister och människorättsaktivister. Kvinnor med yrken som poliser och domare hör också till dem som dödas.

390 kvinnor dödades i konflikten 2020. Av dem var 85 specifikt utvalda måltavlor, enligt UNAMA.^[1]

När fredsprocessen inleddes förra året väcktes hoppet om att våldet skulle minska i Afghanistan. Men i stället har utsattheten bara ökat för vissa grupper. Från att förhandlingarna mellan regeringen och talibanerna inleddes i Doha den 12 september fram till den 31 januari dokumenterade FN-organet UNAMA morderna på elva människorättsaktivister och medarbetare, varav två kvinnor.^[2] Antalet kvinnor som dödades i riktade attacker tredubblades under 2020 jämfört med året innan. Till offren räknas bland annat de 19 kvinnor som sköts till döds av oidentifierade gärningsmän på en förlossningsavdelning i Kabul. UNAMA rapporterar också att kvinnor dödades av väpnade motståndsgrepp, mestadels talibanerna, för att de stöttat eller arbetat för staten, inklusive kvinnliga poliser med civil status. Även anhöriga till medlemmar av de afghanska säkerhetsstyrkorna har dödas.

– De här attackerna, och att kvinnor utsätts för hot med uppmaningen att sluta arbeta, är ett sätt att tysta deras röster, att sprida rädsla och få kvinnor att acceptera att gå tillbaka till 1996, när de inte hade någon röst, säger Samira Hamidi, kampanjansvarig vid Amnesty International i Sydasiens.

– Att de blivit måltavlor har påverkat andra kvinnor som jobbar, aktivister och kvinnliga människorättsförsvare enormt. De censurerar sig själva, det finns de som lämnat sina hemprovinser och till och med lämnat landet.

Under sex månader minskade antalet kvinnliga journalister i landet med 18 procent, rapporterade Afghan Journalists Safety Committee i mars. Minst 300 kvinnor lämnade yrket på grund av säkerhetshot, finansiella problem i branschen orsakade av coronapandemin och låga löner.

Sedan talibanernas fall 2001 har medielandskapet i Afghanistan helt bytt skepnad. Tidningar, radiostationer och TV-kanaler räknas nu i hundratals och journalistiken är friare än i andra länder i regionen. Den utvecklingen är nu hotad när journalister dödas och hotas.

I nio av tio fall av tio ställs ingen till svars för mord på journalister eller människorättsaktivister. Regeringen lägger ofta skulden på talibanerna, som förnekar all inblandning.

Samira Hamidi är kritisk till att så få attacker utreds och gärningsmännen så ofta inte identifieras. Hon säger att det finns många som kan ligga bakom attackerna, olika grupper som kan ha ett intresse av att Afghanistan förblir instabilt. Men hon är också säker på att talibanerna ligger bakom åtminstone en del av dåden.

– Det är de som inte accepterat kvinnors rättigheter, att kvinnor gjort så många framsteg de senaste 20 åren. De har inte accepterat att det finns kvinnliga ledare i Afghanistan som representerar halva befolkningen. Även om de förnekar att de är inblandade så tror jag dem inte.

Den afghanska grenen av Islamiska Staten har tagit på sig ansvaret för mordet på nyhetsankaret Malala Maiwand på Enikass TV och Mursal Waheedi, Saadia Sadat, and Shahnaz Raufi, tre kvinnor som dubbade utländska program på samma TV-kanal i staden Jalalabad.

Aktivisten som stärker kvinnor med Koranen som redskap

Jamila Afghani reagerade tidigt på orättvisorna som kvinnor och flickor drabbades av i religionens namn. När hon själv läste Koranen fann hon inget stöd i den för att behandla kvinnor sämre. Sedan dess har hon utbildat över 6 000 religiösa ledare i kvinnors rättigheter.

Jamila Afghani växte upp i en konservativ familj i provinsen Ghazni. Hennes pappa var en ledande gestalt i byn. Han motsatte sig utbildning för kvinnor och Jamilas syster gick inte i skolan alls. Men Jamilas öde var annorlunda. Hon drabbades av polio i ung ålder, och på grund av sin funktionsnedsättning var hon bunden till huset där hon lätt blev uttråkad. En läkare föreslog att hennes pappa skulle skriva in henne i skolan och han gick motvilligt med på det. Eftersom hon inte kunde leka med de andra barnen fokuserade hon helhjärtat på sina studier och blev en toppstudent.

Under den sovjetiska invasionen av Afghanistan flydde Jamila Afghanis familj till Pakistan. Det var där hennes aktivism började — efter att hon först tagit dubbla examen, en i internationella relationer och en i islamisk lag, *sharia*.

Livet i flyktinglägren var hårt för många afghaner och särskilt för kvinnor och flickor. Många var fattiga och utsattes för sexuellt våld. Jamila engagerade sig i volontärbete och samlade in mat och medicin till dem i nöd. Men snart insåg hon att det behövdes mer än humanitärt bistånd för att uppnå hållbar, långsiktig förändring. Den bästa metoden hon såg för att hjälpa kvinnorna att ta kontroll över sina liv var utbildning.

– Jag hade min egen personliga livshistoria som en flicka med funktionsnedsättning som exempel. Om jag inte hade blivit utbildad skulle jag ha varit en belastning för min familj och mitt land. När jag insåg hur mycket kraft min utbildning hade gett mig blev jag motiverad att också stärka andra kvinnor.

Jamila Afghani och andra volontärer började erbjuda lektioner i olika ämnen, bland annat islamstudier. Från en tidig ålder hade Jamila varit medveten om hur religion användes som ett argument för att behandla pojkar och flickor olika.

– Hemma sa mamma alltid att en god muslimsk flicka är den som är lydig mot sin far och sina bröder. Jag såg att mina bröder fick mer privilegier i familjen än jag och jag började undra varför min religion har sådan dubbelmoral vad gäller män och kvinnor. Min mamma sa att de är män, så de förtjänar det.

Under sina islamstudier bestämde sig Jamila för att lära sig arabiska för att själv kunna läsa Koranen.

– När jag började läsa Koranen fick jag helt andra budskap från islam än vad jag hade lärt mig om kvinnors rättigheter, om mänskliga rättigheter. Jag tänkte att det finns så många bra saker här, varför är vi inte medvetna om dem och varför förstår vi inte och respekterar dem?

När hon återvände till Afghanistan 2002 var hon fast besluten att få manliga religiösa ledare att stödja hennes budskap om kvinnors utbildning och mänskliga rättigheter. Det var svårt, men hon höll workshops och fick sakta deltagarna med sig. Tillsammans utvecklade de material om kvinnors

rättigheter ur ett islamiskt perspektiv som kunde användas under fredagens predikningar. Projektet som startade med en grupp på 25 imamer i Kabul spred sig över hela landet. Under de kommande åren utbildade Jamila så många som 6 000 imamer.

Jämte Koranen, som muslimer betraktar som Guds heliga ord, är hadither, återgivelser av profeten Muhammeds uttalanden och handlingar, den viktigaste vägledningen inom den islamiska läran. Hadithernas överensstämmelse med Koranen varierar. Jamila Afghani menar att vissa hadither har förvanskats i berättarkedjorna genom influenser av kulturella sedvänjor från äldre dagar och att det är källan till många missförstånd om kvinnors rättigheter inom islam. Det gäller bland annat frågor om äktenskapet och förhållandet mellan man och hustru.

Ett vanligt missförstånd hon stötte på under sina utbildningspass var föreställningen om mannens överlägsenhet inom familjen, att oavsett vad mannen beordrar så måste hustrun lyda.

– Om en kvinna i Afghanistan inte lagar god mat kan mannen slå henne. Och oftast håller kvinnan tyst för hon tror att religionen har gett mannen den auktoriteten. Men enligt Koranen finns det ingen gud utom Allah och en muslim ska inte böja sig inför någon annan människa. Alla människor är lika. Den enda underkastelsen är till Allah.

Ju mer hon lärde sig om islam, desto mer övertygad blev Jamila Afghani om att män i Afghanistan, såväl som i andra patriarkala samhällen, använder religion som ett verktyg för att förverkliga sin personliga och politiska agenda. Det inkluderar talibanerna, som hävdar att de bedriver ett "heligt krig".

– När de dödar andra afghaner, kämpar för makten och säger att det här är *jihad*, det är riktigt fel. Och i de flesta områden de kontrollerar tillåter de inte flickor att få högre utbildning. Det är inte islamiskt. De håller *jirgas*, rådslag om äktenskapsbrott, utan ordentliga utredningar, de stenar kvinnor, piskar män och kvinnor, och de kallar det islam. De har sin egen politiska agenda och grunden för den är en mansdominerad kultur som gör kvinnors liv till ett lidande.

År 2019 mötte hon talibanerna ansikte mot ansikte. Hon deltog i en delegation som representerade afghanska kvinnor vid en konferens i Doha i fredsprocessens tidiga skede. Två år senare, efter månader av stagnerade förhandlingar och en ökning av riktade attacker, tror hon att det kommer att dröja innan samtalen ger resultat. Och om en överenskommelse sluts med talibanerna ser hon många utmaningar för kvinnor.

– Vi kvinnor har under 20 år av våra liv banat väg för flickors och kvinnors inkludering i civilsamhället, utbildning, politik och mycket annat. Allt det kommer att vara i fara.

På kort sikt är hennes största oro den försämrade säkerhetssituationen och det ökade antalet mord på människorättsaktivister. Hon har fått höra att hennes namn finns på en lista över måltavlor som talibanerna har publicerat och en sprängladdning har redan detonerat vid en av hennes släktingars hus.

Men hon tvekar inte att fortsätta sin aktivism och sitt arbete som den nationella representanten för Women International League for Peace and Freedom (WILPF).

– Det är verkligen svårt, men Afghanistan är vårt land och vårt ansvar. Om jag inte gör min del idag, kommer mina barn att lida dubbelt imorgon. Jag hoppas att vi blir av med krigsherrarna och stärker ungdomarna så att nästa generation kan bygga det här landet bättre.